

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Жанета Стойкова Добрева

преподавател по възрастова и педагогическа
психология(възрастово консултиране) в Тракийски
университет, Стара Загора

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по професионално направление 3.2. Психология, на тема: **„Модел за психологическо оценяване на деца със специални образователни потребности”** на Светла Проданова-Ялъмова, докторант в СУ „Св.Климент Охридски”, Философски факултет, Катедра „Обща, експериментална и генетична психология”

Становището за дисертационния труд, което представям, е изградено на базата на оценка относно актуалността и значимостта на изследователския проблем, научната и методологична обосновааност, обхвата и представителността на изследването, получените резултати и приносната му стойност за теорията и практиката.

В рамките на близо 2 десетилетия настъпиха радикални промени в научната и практическата област, която визира лицата и в частност децата със специални потребности. Те се изразиха в промяна на подхода към тях – от чисто медицински към социален, в смяна на парадигмата и хуманизиране на терминологията, която се използва в науката, а надявам се все повече и в практиката, в нагласите на обществото и използваните обществени практики за приобщаване на лицата със специални потребности към дейности в различни сфери на обществото, така че те да заемат достойно място в него.

Първите стъпки на това приобщаване е включването на деца със специални потребности в масови училища или центрове, така че те успешно да се интегрират в различни образователни или социални структури. Тези положителни тенденции е възможно да се развиват само, ако са стартирани от едно коректно начало, свързано с психологическото оценяване, в резултат на което се определя статута на детето/ученика със специални образователни потребности. Очевидно такива мотиви и научни интереси са ръководили докторант Светла Проданова, които тя дефинира на страница 5 от дисертационния труд: „Навременното откриване и психологическо оценяване на децата със СОП е особено важен момент за цялостния процес на тяхното интегриране в системата на общообразователните училища. Психодиагностичното изследване и психологическо оценяване са основни елементи на процеса за определяне на статут на дете/ученик със СОП и тяхното влияние върху цялостния интеграционен процес заслужава специално внимание.” (край на цитата)

Дисертационният труд анализира актуалния модел на психологично оценяване на деца със специални образователни потребности в България на базата на изведени ключови ориентации на практики, използвани от динамичните модели.

Още в уводната част точно и ясно са дефинирани предмета, обекта, целта и задачите на изследването, както и са описани шест изследователски хипотези, които се съотнасят към изведените принципни ориентации на динамичните модели. Имам известни резерви само към композицията на гореизброените компоненти, като се има предвид, че всички те, наред с основната теза на дисертационното изследване са намерили място още в началото на разработката на страници от 5 до 7, а водещата хипотеза е споделена едва на страница 114, след което са преповторени отново шестте хипотези, уточняващи основната.

Така формулирани научните намерения на докторант Проданова са определено актуални и значими като изследователски проблем. В същото време намирам известен конфликт на очакванията ми, провокирани вероятно от заглавието, формулирано като: „Модел за психологическо оценяване на деца със специални образователни потребности”. В този случай, като се има предвид вида на научната разработка, а именно дисертационен труд, първоначалните ми нагласи бяха ориентирани към апробирането на нов

модел, а всъщност дисертацията е посветена на изследване на процеса на психологическо оценяване на действащия в момента модел. По отношение на въвеждането на нов модел има само препоръки. Разбира се, че разработването на нов модел е много сложен процес, който трябва задължително да започне от критичен анализ на вече съществуващия такъв и в този смисъл съдържанието на дисертационния труд намирам за особено важно, полезно, значимо и навременно, но именно затова може би заглавието следва по-ясно да ориентира към намеренията на автора.

Научна и методологична обосновааност на проблема. Дисертационният труд е изграден на базата на използването на библиография, която съдържа 93 литературни източници и нормативни документи, от които 48 на кирилица и 45 на латиница. Направеният детайлен, многоаспектен и задълбочен критичен анализ на досега действащия модел за психологическо оценяване на деца/ученици със специални потребности започва с проследяване на социално-историческата динамика на понятието за специална образователна потребност. Представени са основни методи и инструменти за психологическо оценяване на деца и са обобщени пет ориентации на ефективните съвременни модели, които могат да се използват и като критерии за оценка на използвания модел в България. В интерес на истината трябва да се отбележи, че част от тези модели и сега се прилагат у нас, макар и да не са поддържани от такава синергетична връзка помежду им, за каквато ратува авторката. В случая имам предвид ориентациите към професионална компетентност и работа в мултидисциплинарен екип.

Втора глава съдържа анализ на процедурите, стандартите и инструментите за психологическото измерване и оценяване при работата с деца със специални образователни потребности в България. Обект на изследване са 41 инструмента за оценяване, които са идентифицирани като използвани у нас. Резултатите от това проучване стоят в основата на изводите на Проданова, че настоящият модел притежава базови динамични характеристики, факт който си позволих да отбележа по-горе в текста на Становището, но среща сериозни финансови, кадрови и инструментални бариери в прилагането на заложените принципи.

Трета глава, която представя резултатите на емпирично проучване на нагласите и потребностите на различните участници в интеграционния

процес към процедурите на психологическото оценяване на деца и ученици със специални образователни потребности, бих приела като сърцевина на дисертационния труд и в този смисъл като най-важна част от него. Използвани са подходи на качествено изследване чрез полу-структурирани дълбочинни интервюта и количествено анкетно проучване с респонденти от цялата страна. Създадени са 3 вида анкетни карти за целите на изследването, съответно за родители на деца със специални потребности, на учители и на специалисти (виж. Приложения от 4, 5 и 6), структурирано е дълбочинно интервю, проведено със специалисти, чиито кратки отговори са дадени в приложение. Към данните от изследването е приложен статистико-математически модел, включващ Т-тест за сравнение на средните стойности, дисперсионен анализ (ANOVA), Клъстър – анализ и метода на Хи-квадрат. В крайна сметка обаче при окончателните изводи резултатите са коментирани в проценти и това създава впечатление за самоцелност в прилагането на този иначе добре структуриран статистически апарат.

Приносна стойност на научно-изследователския труд за теорията и практиката. От изведените приноси приемам за действителни проучените тенденции в психологическото оценяване на деца със специални образователни потребности през последните години и изведените пет основни принципни ориентации на динамичното оценяване като критерии за съвременна добра практика, (2) както и анализ на модела на психологическо оценяване на деца със специални образователни потребности в България през призмата на тези критерии и направените конкретни препоръки за неговото оптимизиране (3 и 4), които оценявам заедно. Въздържам се да приема като собствен принос направения „социо-културен и исторически преглед на развитието на понятието за специални образователни потребности по света и в България, както и на развитието на теоретичните основания за тяхното психологическо оценяване” (цит. стр.50 от Автореферата), тъй като се основавам на познаването на трудове на автори, направили подобни опити във времето назад, за които приемам, че докторант Проданова не е информирана. (вж. Шошева, В. П. Коркинова-Стрезова, В. Кацарска). Считаю, че дисертационният труд като цяло дава ценни идеи в подхода за усъвършенстване на практиката в психологическата диагностика на деца със специални потребности.

По отношение на стила и езика, използвани в текста на дисертационния труд, бих ги оценила както следва:

1. Считаю, че стилът на дисертационния труд е научен и отговаря на критериите за такъв вид изследователска разработка.
2. По отношение на езика и терминологията имам сериозна забележка, която е по посока на разбирането на докторант Проданова, а именно че: „През последните години в България сме свидетели на множество промени... Сменят се и понятийният апарат, и обществените нагласи и отношения.” (цит. Автореферат, Въведение). Навсякъде в текста на дисертацията обаче, наред със съвременното понятие „деца със специални образователни потребности” се употребява и вече неприемливото понятие „деца с увреждания” извън цитиранията (вж стр.11,16,19,20,29,30,31,32,46,47 и т.н., и дори се използва в текста на Анкетна карта за специалисти, вж. стр.205), което не е в духа на промените в понятийния апарат, за които пише автора. Също имам известни резерви към словосъчетанието „психологическо оценяване”, което като че ли „педагогизира” процедурата, а по-скоро бих обсъждала понятието „психологическа диагностика”.

Заклучение

В заключение изразявам мнение, че дисертационният труд на тема:

„Модел за психологическо оценяване на деца със специални образователни потребности” отговаря на всички изисквания на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилника за развитие на академичния състав в СУ „Св.Кл.Охридски”. Авторът притежава умения и компетентности за осъществяване на научно-изследователска дейност и на базата на гореизложеното становище убедено давам своя положителен вот за присъждането на образователната и научна степен „доктор” на Светла Проданова –Ялъмова.

29.03.2015

София

Подпис:

(проф. д-р Ж. Стойкова)